

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

DOI 10.32782/2786-9156.108.4.29-37
УДК 343.32

Вітвіцький С.С., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, ректор Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)
e-mail: vitvitskyi_ss@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4884-1883>

Семенішин М.О., доктор юридичних наук, доцент, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)
e-mail: ndl_pzkr@dnuvs.ukr.education
ORCID ID: <https://orcid.org/00000-0002-4892-2843>

Князєв С.М., доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)
e-mail: Kniaziev1971@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/00009-0002-5101-7526>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто особливості кримінально-правового захисту національної безпеки України в умовах воєнного стану. Зазначено, що наразі в Україні відсутні ефективні заходи кримінально-правової протидії злочинам проти основ національної безпеки України, що підтверджується дослідженням емпіричним матеріалом. Автори звертають увагу на те, що більшість проблем, які зумовили негативну кримінологічну ситуацію в цій частині, перебуває у площині хаотизації змін та доповнень, внесених до національного кримінального законодавства після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Відсутність системності також негативно вплинула на стан узгодженості норм Загальної та Особливої частин кримінального законодавства, принципи інститутів покарання та звільнення від покарання, а також загальні принципи кримінального права та правотворчої діяльності. Особлива увага звертається на необхідність приведення положень національного кримінального законодавства щодо кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України до вимог міжнародних та європейських документів. Це має значення також і у зв'язку з євроінтеграцією України та поступовою зміною національного законодавства відповідно до законодавства Європейського Союзу.

Підсумовується, що в умовах, ускладнених агресивними воєнними діями, удосконалення кримінально-правової політики загалом та національного кримінального законодавства зокрема потребує системного підходу, скерованого на забезпечення можливості усунення поточних та прогнозованих загроз національній безпеці, зокрема на деокупованих територіях. Особливого значення набуває потреба в усуненні прогалин, які призводять до помилок під час кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки та притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення інших, менш тяжких діянь.

Ключові слова: національна безпека, кримінально-правова охорона, злочин, кримінальна відповідальність, покарання, криміналізація, кримінальне правопорушення, воєнний стан, колабораційна діяльність, державна зрада.

Постановка проблеми. З моменту введення в Україні правового режиму воєнного стану до національного кримінального законодавства було внесено низку змін та доповнень, окремі з яких були скеровані на криміналізацію актуальних для сучасного етапу державотворення суспільно небезпечних діянь. Більшість таких злочинів посягає на національну безпеку держави та розміщені відповідно до родового об'єкту у I розділі Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Так, у 2022 році кримінальне законодавство було доповнене ст. 111-1, якою встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, ст. 111-2, яка має кримінально-правову заборону на вчинення пособництва державі-агресору, ст. 114-2, в якій передбачено кримінальну відповідальність за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Наведені зміни було внесено до КК України відповідно до положень трьох законодавчих актів: Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року № 2108-IX [1]; Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24 березня 2022 року № 2160-IX [2] та Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14 квітня 2022 року № 2198-IX [3].

Водночас, незважаючи на активну законотворчу діяльність, аналіз судової практики та статистики правоохоронних органів надає підставу для констатації відсутності ефективних заходів кримінально-правового захисту національної безпеки України в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості кримінально-правової протидії злочинам проти основ національної безпеки України розглядалися у працях таких учених, як Ю.В. Баулін, А.А. Вознюк, І.В. Гловюк, З.А. Загинеї-Заболотенко, О.О. Книженко, Є.С. Назимко, Ю.В. Орлов, Є.О. Письменський, Т.І. Пономарьова, М.І. Хавронюк. Наукові праці цих та інших діячів потребують предметного вивчення, скерованого на виявлення сучасних теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із застосуванням кримінального законодавства щодо притягнення осіб, винних у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки, до кримінальної відповідальності та призначення справедливого покарання.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз стану кримінально-правового забезпечення протидії злочинам проти основ національної безпеки та визначення подальших перспектив формування кримінально-правової політики в цій частині.

Виклад основного матеріалу. Аналіз статистики, викладеної на сайті Офісу Генерального прокурора, надає підставу для констатації, що з моменту прийняття чинного кримінального законодавства України кількісні показники злочинів проти основ національної безпеки негативно змінювались двічі – у 2014 році та у 2022 році. Обидва піки безпосередньо пов'язані з військовою агресією російської федерації, розпочатої у 2014 році.

Так, у 2013 році було обліковано 8 злочинів проти основ національної безпеки, у 2014 році – 527; у 2015 році – 473, у 2016 – 302; у 2017 – 325; у 2018 – 428; у 2019 – 379; у 2020 – 414; у 2021 – 520; у 2022 – 17 422; у 2023 – 6 270; станом на листопад 2024 року було обліковано 5 779 злочинів проти основ національної безпеки [4]. Отже, аналіз наведених статистичних даних дає підставу для констатації, що пік зростання кількісного показника злочинів проти основ національної безпеки було зафіксовано у 2022 році після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Водночас, незважаючи на поступову стабілізацію ситуації у 2023–2024 роках, кількість таких протиправних діянь залишається відносно значною. Як видається, така ситуація зумовлена неповною мірою ефективними кримінально-правовими нормами, якими встановлюється кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки, а також загальними негативними тенденціями розвитку кримінального законодавства, сформованими в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану.

Необхідно погодитись із думкою Є.О. Письменського, який зауважує, що головні негативні тенденції, які характеризують формування кримінально-правової політики України в умовах воєнного стану, є такими: 1) кримінально-правовий популізм (у всіх його типових проявах); 2) низька якість кримінального законодавства (недосконалий закон, що породжує неефективне його застосування); 3) кримінально-правові прогалини, які не усунуті, та помилки, що не виправлені (назрілі проблеми тривалий час лишаються не розв'язаними, попри очевидну та нагальну потребу їх вирішити). Наявність цих тенденцій характеризує правотворчий процес як такий, що ускладнює (інколи унеможлиблює) протидію кримінальним правопорушенням, зокрема зумовленим війною або пов'язаним з нею, отже, практика нормотворення потребує трансформації. Фахове обговорення та експертне схвалення мають бути обов'язковою передумовою розгляду тих чи інших змін КК України в парламенті [5].

Ю.А. Пономаренко зазначає, що у перші тижні широкомасштабної війни законодавець здійснював активну законотворчу діяльність у сфері кримінального права, намагаючись максимально оперативно реагувати як на дійсні, так і на уявлені ним виклики, що постали перед кримінальним правом. Проте після середини квітня його активність у цій сфері звелася до нуля. Дуже незначна кількість новел, що були привнесені до КК України за час воєнного стану, можуть бути однозначно схвалені і є такими, що спрямовані на однозначне поліпшення кримінально-правових норм. Більшість поспіхом прийнятих новел створила колізії з іншими нормами кримінального права, часто стала необґрунтованою спеціальними складами, викликала інші складнощі з практичного застосування [6].

Отже, узагальнюючи думки вчених, можемо виокремити такі основні причини, які негативно впливають на стан забезпечення національної безпеки України в умовах дії правового режиму воєнного стану: 1) наявність законодавчих помилок, допущених під час криміналізації/вторинної пеналізації окремих злочинів проти основ національної безпеки; 2) відсутність узагальненої судової практики щодо вирішення спірних практичних питань, які виникають у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами вчинення злочинів проти основ національної безпеки; 3) внутрішні неузгодженості між положеннями Загальної та Особливої частин кримінального законодавства, які ускладнюють застосування кримінально-правових норм до осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки; 4) неповністю встановлена кореляція між національним кримінальним законодавством та релевантними нормами міжнародного (зокрема, гуманітарного) та європейського законодавства, в яких визначено загальні принципи кримінальної відповідальності за посягання на національну безпеку держави.

Підтвердженням наведеного є положення, викладені у Постанові Верховного Суду від 8 лютого 2024 року (справа № 161/12980/22), у яких викладена позиція щодо призначення покарання за вчинення колабораційної діяльності. Так, у відповідь на касаційну скаргу захисника Суд відзначив, що п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України передбачено, що суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Як убачається з вироку, місцевий суд, призначаючи обвинуваченому вид та розмір покарання, врахував ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, яке, згідно зі ст. 12 КК України, належить до категорії особливо тяжких злочинів, характер діяння, форму й ступінь вини, мотиви вчинення кримінального правопорушення і дані про особу винного, який раніше не судимий. Обставин, що пом'якшують обвинуваченому покарання (ст. 66 КК України), судом встановлено не було. Обставиною, що обтяжує покарання, суд, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, визнав вчинення злочину з використанням умов воєнного стану. Таким чином, суд першої інстанції під час призначення покарання врахував дані про особу обвинуваченого, який раніше не судимий. Водночас судом було враховано, що обвинувачений, як громадянин України, вчинив особливо тяжкий злочин проти основ національної безпеки України в період встановленого в Україні воєнного стану, підвищену суспільну небезпечність цього злочину, наявність обставини, що обтяжує покарання, та відсутність пом'якшуючих покарання обставин, у зв'язку з чим дійшов висновку, що виправлення та перевиховання обвинуваченого неможливе без ізоляції від суспільства, та призначив покарання в межах санкції ч. 7 ст. 111-1 КК України у вигляді позбавлення волі на строк 15 років, з конфіскацією усього належного йому на праві приватної власності майна, однак без позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. З огляду на зазначене місцевий суд дійшов висновку про те, що таке покарання є законним, обґрунтованим, справедливим, необхідним та достатнім для виправлення обвинуваченого та попередження вчинення кримінальних правопорушень як ним, так і іншими особами [7].

Водночас необхідно відзначити відсутність єдності підходів Верховного Суду до оцінювання норм про кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки.

Так, у Постанові Верховного Суду від 29 січня 2024 року (справа № 183/184/23) визначено, що матеріалами кримінального провадження встановлено, що прокурор подав апеляційну скаргу, в якій на обґрунтування своєї позиції щодо незаконності вироку виклав змістовні, конкретні доводи про невідповідність призначеного основного та додаткового покарання ступеню тяжкості вчиненого злочину та даним про особу винної через м'якість, та просив скасувати вирок місцевого суду й ухвалити новий вирок, яким призначити обвинуваченій основне покарання у вигляді позбавлення волі. Відповідно до положень ст. 50 КК України, покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. При цьому покарання має на меті не тільки кару, але й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Згідно з вимогами ст. 65 КК України, особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень. На думку колегії суддів, поза належною увагою апеляційного суду залишилося те, що обвинувачена вчинила злочин проти основ національної

безпеки України, що становить велику суспільну небезпеку; здійснювала дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти у період воєнного стану, а тому призначене їй основне покарання у вигляді арешту не відповідає загальним засадам призначення покарання, принципам законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання й не сприятиме виправленню засудженої та запобіганню вчиненню нових правопорушень. З урахуванням цього Верховний Суд вважає, що за зазначених обставин призначення обвинуваченій основного покарання у вигляді арешту є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що призвело до м'якості призначеного покарання та невідповідності рішення апеляційного суду вимогам ст. ст. 370, 420 КПК України [8]. Проте у рішенні Суд не визначив обтяжуючих обставин, які б свідчили про доцільність застосування найбільш суворого виду покарань із передбачених у санкції ч. 3 ст. 111-1 КК України [9], серед яких виправні роботи на строк до двох років або арешт на строк до шести місяців, або позбавлення волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років. Враховуючи позицію Верховного Суду та ступінь суспільної небезпечності діяння, вважаємо доцільним визначити позбавлення волі безальтернативним видом покарання за вчинення діянь, передбачених ч. ч. 2-7 ст. 111-1 КК України.

Окремі недоліки також пов'язані з відсутністю чітких підстав, які дають можливість розмежувати склади злочинів проти основ національної безпеки України. Як правило, на практиці це стосується відмежування державної зради від колабораційної діяльності.

У Постанові Верховного Суду від 20 грудня 2023 року (справа № 759/22254/19) зазначено, що ст. 111 КК України передбачає покарання за державну зраду, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Водночас захисник, обґрунтовуючи доводи в цій частині, посилається на те, що законодавство України не містить чіткого визначення терміна «підривна діяльність», а Верховний Суд вже неодноразово зазначав, що цей термін давно застосовується в міжнародному праві, його визначення розкривається в науковій доктрині. Зокрема, термін «підривна діяльність» вживається в Деклараціях Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про недопустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав від 9 грудня 1981 року № 36/103, про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, обмеження їхньої незалежності й суверенітету від 21 грудня 1965 року № 2131 (XX). Ці міжнародні акти зазначені в рішенні суду першої інстанції, а їх системний аналіз дає змогу недвозначно зрозуміти сутність зазначеного поняття. У контексті положень ст. 111 КК України підривною діяльністю є дії іноземних держав, іноземних організацій або їхніх представників, спрямовані на підрив основ національної безпеки України та завдання істотної шкоди суверенітету, територіальній цілісності, недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Беручи до уваги встановлені судами першої та апеляційної інстанцій фактичні обставини кримінального провадження, Верховний Суд доходить висновку, що застосування ст. 111 КК України в цьому разі було передбачуваним і не суперечить вимогам ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, вчинення будь-яких діянь, які охоплюються ч. 1 ст. 111 КК України, заподіює шкоди національній безпеці України і розцінюється як підривна діяльність проти неї.

Надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає у сприянні їх можливим чи дійсним зусиллям заподіяти шкоди національній безпеці України. Види підривної діяльності проти України можуть бути різноманітними. Різний вигляд здатна мати і допомога у проведенні такої діяльності. Вона може надаватися шляхом організації чи виконання конкретного злочину, схилення до державної зради інших осіб, усунення перешкод для вчинення певних діянь тощо [10].

Аналіз чинного кримінального законодавства також дає змогу виокремити такі прогалини.

1) Встановлюючи спеціальні підстави для застосування або незастосування окремих кримінально-правових заходів до осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки, законодавець не систематизував вичерпний та однаковий перелік видів таких суспільно небезпечних діянь:

– у ч. 5 ст. 49 КК України передбачено, що давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених ст. ст. 109–114-2 КК України;

– у ч. 1 ст. 55 КК України визначено, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених ст. ст. 111⁻¹, 111⁻² цього Кодексу, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років;

– ч. 4 ст. 68 передбачено, що довічне позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин не застосовується, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених ст. ст. 110, 111, 111⁻¹, 112, 113 КК України;

– відповідно до ч. 1 ст. 81-1 КК України, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби не застосовується до осіб, засуджених за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України.

Таким чином, залишається незрозумілим, чим керувався законодавець, встановлюючи вчинення різних видів злочинів проти основ національної безпеки як підстави для застосування або незастосування інститутів покарання та звільнення від покарання.

2) Перші дві форми колабораційної діяльності, передбачені ч. ч. 1–2 ст. 111-1 КК України, є проступками, хоча законодавцем визначено, що всі діяння, криміналізовані у розділі I Особливої частини, є злочинами. На це вже зверталась увага вчених [11, с. 20–21].

3) Розділ I Особливої частини КК України має назву «Злочини проти основ національної безпеки», водночас у ст. 54-1 КК України (яка є новелою та закріплює новий вид додаткового покарання – позбавлення державної нагороди України) вже вказується на вчинення особою не злочину, а «кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України» як підстави для застосування такого виду покарання.

4) Санкції більшості кримінально-правових норм, в яких встановлено кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки, передбачають одним з обов'язкових додаткових видів покарань конфіскацію майна. В окремих нормах конфіскація є обов'язковим додатковим покаранням. Водночас аналіз диспозицій таких кримінально-правових норм свідчить про відсутність системності та пропорційності під час визначення конфіскації як обов'язкового додаткового покарання та альтернативного додаткового покарання.

5) Види та розміри покарань, які можуть бути призначені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, а також спеціальні підстави для звільнення від кримінальної відповідальності не відповідають вимогам сучасного етапу державотворення загалом та потребам держави і суспільства, які функціонують в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану, зокрема.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дало підставу для констатації, що наразі національне кримінальне законодавство потребує систематизації в частині меж кримінальної відповідальності та покарання за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України. Основна увага законодавця має бути спрямована на усунення прогалин (здебільшого це стосується необхідності чіткого визначення підстав для відмежування складів таких суспільно небезпечних діянь між собою), які призводять до неправильної кваліфікації.

Використані джерела:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 09.12.2024).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n10> (дата звернення: 09.12.2024).

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8> (дата звернення: 09.12.2024).

4. Офіс Генерального прокурора: статистика. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 09.12.2024).

5. Письменський Є.О. Формування кримінально-правової політики України в умовах воєнного стану: дослідження негативних тенденцій. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/839/819>.

6. Пономаренко Ю.А. Основні виклики, що постали перед кримінальним правом України з початком широкомасштабної фази війни, та відповіді законодавця на них. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19688/1/Ponomarenko_18-35.pdf.

7. Постанова Верховного Суду від 8 лютого 2024 року (справа № 161/12980/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116955673>.

8. Постанова Верховного Суду від 29 січня 2024 року (справа № 183/184/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705036>.

9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.12.2024).

10. Постанова Верховного Суду від 20 грудня 2023 року (справа № 759/22254/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115822485>.

11. Назимко Є.С., Тарасенко О.С. Кримінально-правові та кримінальні процесуальні засади запобігання колабораційній діяльності. *Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Кропивницький, 24 листопада 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 16–22.

References:

1. Zakon Ukrainy vid 03.03.2022 № 2108-IX "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist" [Law of Ukraine dated 03.03.2022 No. 2108-IX "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Establishment of Criminal Liability for Collaborative Activities"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy vid 24.03.2022 № 2160-IX "Provnesennia zmin do Kryminalnogo ta Kryminalnogo protsesualnogo kodeksiv Ukrainy shchodo zabezpechennia protydivi nesanktsionovanomu poshyrenniu informatsii pro napravlennia, peremishchennia zbroi, ozbroiennia ta boiovykh prypraviv v Ukrainu, rukh, peremishchennia abo rozmishchennia Zbroinykh Syl Ukrainy chy inshykh utvorenykh vidpovidno do zakoniv Ukrainy viiskovykh formuvan, vchynenomu v umovakh voiennoho abo nadzvychainoho stanu" [Law of Ukraine dated 24.03.2022 No. 2160-IX "On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine Regarding Ensuring Counteraction to the Unauthorized Dissemination of Information on the Sending, Movement of Weapons, Armaments and Ammunition to Ukraine, Movement, Relocation or Deployment of the Armed Forces of Ukraine or Other Military Formations Formed in Accordance with the Laws of Ukraine, Committed in Conditions of Martial Law or a State of Emergency"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n10> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy vid 14.04.2022 № 2198-IX "Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo ta Kryminalnogo protsesualnogo kodeksiv Ukrainy shchodo udoskonalennia vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist ta osoblyvosti zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv za vchynennia zlochyniv proty osnov natsionalnoi ta hromadskoi bezpeky" [Law of Ukraine dated 14.04.2022 No. 2198-IX "On Amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine on Improving Responsibility for Collaborative Activities and the Features of the Application of Preventive Measures for Committing Crimes Against the Fundamentals of National and Public Security"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8> [in Ukrainian].
4. Ofis Heneralnogo prokurora: statystyka [Prosecutor General's Office: Statistics]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennya-ta-rezultatyih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
5. Pysmenskyi, Ye.O. (2024). Formuvannia kryminalno-pravovoi polityky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: doslidzhennia nehatyvnykh tendentsii [Formation of Criminal Legal Policy of Ukraine under Martial Law: Study of Negative Trends]. Retrieved from: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/839/819> [in Ukrainian].
6. Ponomarenko, Yu.A. (2022) Osnovni vyklyky, shcho postaly pered kryminalnym pravom Ukrainy z pochatkom shyrokomasshtabnoi fazy viiny, ta vidpovidi zakonodavtsia na nykh [The main challenges that have arisen before the criminal law of Ukraine since the beginning of the large-scale phase of the war, and the legislator's responses to them]. Retrieved from: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19688/1/Ponomarenko_18-35.pdf [in Ukrainian].
7. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 08 liutoho 2024 roku (sprava № 161/12980/22) [Resolution of the Supreme Court of February 8, 2024 (case No. 161/12980/22)]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116955673> [in Ukrainian].
8. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 29 sichnia 2024 roku (sprava № 183/184/23) [Resolution of the Supreme Court of January 29, 2024 (case No. 183/184/23)]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705036> [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III [Criminal Code of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
10. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20 hrudnia 2023 roku (sprava № 759/22254/19) [Resolution of the Supreme Court dated December 20, 2023 (case No. 759/22254/19)]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115822485> [in Ukrainian].
11. Nazymko, Ye.S., & Tarasenko, O.S. (2023) Kryminalno-pravovi ta kryminalni protsesualni zasady zapobihannia kolaboratsiinii diialnosti. Protydivi proiavam teroryzmu ta kolaboratsionizmu v umovakh viiny: stan ta perspektyvy [Criminal law and criminal procedural principles of preventing collaborationist activities]: materialy Vseukrainskoho kruhloho stolu (m. Kropyvnytskyi, 24 lystopada 2023 roku). Donetskyi derzhavnyi universytet vnutrishnykh sprav. Kropyvnytskyi. S. 16-22 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2024

Vitvitskyi S., Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Rector of Donetsk State University of Internal Affairs (Kropyvnytskyi, Ukraine)

Semenyshyn M., Doctor of Law, Associate Professor, Researcher of Research Laboratory on Problems of Criminal Offences Prevention Donetsk State University of Internal Affairs (Kropyvnytskyi, Ukraine)

Kniaziev S., Doctor of Law, Associate Professor, Leading Researcher of Community Public Safety Research Laboratory Donetsk State University of Internal Affairs (Kropyvnytskyi, Ukraine)

CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF NATIONAL SECURITY IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article examines the features of the criminal-legal protection of Ukraine's national security under martial law. It is indicated that currently in Ukraine there are no effective criminal-legal measures to counter crimes against the foundations of Ukraine's national security, which is confirmed by the empirical material studied. The authors draw attention to the fact that most of the problems that caused the negative criminological situation in this area are in the plane of chaos of changes and additions made to the national criminal legislation after the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. The lack of systematicity also negatively affected the state of coherence of the norms of the General and Special Parts of the Criminal Legislation, the principles of the institutions of punishment and exemption from punishment, and the general principles of criminal law and law-making activity. Special attention is paid to the need to bring the provisions of the national criminal legislation in terms of criminal liability for crimes against the foundations of Ukraine's national security into line with the requirements of international and European documents. This is also important in connection with Ukraine's European integration and the gradual alignment of national legislation with the legislation of the European Union.

It is concluded that in conditions complicated by aggressive military actions, the improvement of criminal law policy in general and national criminal legislation in particular requires a systematic approach aimed at ensuring the possibility of eliminating current and projected threats to national security, in particular in the deoccupied territories. Of particular importance is the need to eliminate gaps that lead to errors in the qualification of crimes against the foundations of national security and in bringing persons to criminal liability for committing other, less serious, acts.

Key words: national security, criminal law protection, crime, criminal liability, punishment, criminalization, criminal offense, martial law, collaboration activities, treason.